

راه تحکیم کانون خانواده

علی ملکوتی نیا

مقدمه - بر اساس آموزه‌های دین مبین اسلام، خانواده، نهادی مقدس است و ازدواج، فرزندآوری و ادارهٔ همسر و فرزندان، عبادت به شمار می‌آید.

آنچه که از آیات و احادیث اسلامی بر می‌آید، این است که یکی از اساسی‌ترین راه‌های استقرار و استمرار ارزشهای اخلاقی و دینی در جامعه، تقویت و تحکیم خانواده است. [۱] بنای خانواده بر اصل معنوی محبت، بنیان‌گذاری شده است، نه بر امور مادی و غیرقابل اعتماد مانند: زیبایی، دارایی و... .

اسلام، همسر دوستی را جزء ایمان و اخلاق پیامبران شمرده و آن را اقتضای سرشت انسانی می‌داند، و اصرار دارد که این محبت باید در خانه مشهود باشد تا کانون عشق و صمیمیت گردد و در شدیدترین بحرانهای زندگی، تاب آورد و تندباد غم و مصیبت و یا تنگناهای اقتصادی نتواند آن را از پای درآورد و ریشه کن سازد.

بنابراین، اصل محبت، به عنوان ریشه و تنهٔ خانواده است و بخش اعظم سفارشهای اسلام به همسران و فرزندان برای ایجاد و حفظ این اصل بنیادین است و بسیاری از عوامل از هم پاشیدگی خانواده‌ها نیز به نبودن و یا نقصان محبت باز می‌گردد.

نویسنده بر این باور است که جاذبه‌های اخلاقی و رفتاری همسران در ایجاد و ماندگاری محبت در کانون خانواده، بسیار مهم و سرنوشت‌ساز است، و در این میان، اخلاق و رفتار شوهران، تعیین‌کننده‌تر می‌باشد؛ چون بر اساس منابع دینی، همچنین تجربه و تحقیق میدانی یکی از عوامل اصلی تزلزل و فروپاشی خانواده‌ها، کوتاهی مردان در انجام وظایف خود و نداشتن جاذبه‌های اخلاقی و رفتاری آنان است.

جاذبه‌های اخلاقی و رفتاری مردان

برای ایجاد و تقویت اصل محبت در خانواده و تحکیم آن، توجه به جاذبه‌های اخلاقی و رفتاری شوهر، ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.

بر این اساس، به مهم‌ترین جاذبه‌های اخلاقی و رفتاری مردان می‌پردازیم که بر مبنای اولویت تأثیرگذاری به ترتیب ذکر خواهد شد:

۱۰. دینداری

در تشکیل خانواده و حفظ آن، تدبیر و پایداری به احکام و دستورات اسلامی، نقش بنیادین دارد، و به فرموده صاحب نظران: «تدبیر، رمز ماندگاری خانواده است»؛ [۲] چون مرد دیندار، با پایبندی به تعهدات، کانون خانواده را در هجوم سیلابهای فتنه و فساد، حفظ می‌کند و از گرفتار شدن اعضای خانواده در چنگال حوادث تلخ و رذیلت‌های اخلاقی، جلوگیری می‌کند.

از این رو، امام علی (علیه السلام) فرموده‌اند: «مَنْ رُزِقَ الدِّينَ فَقَدْ رُزِقَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ؛ [۳] هر کس دینداری روزی‌اش شود، خیر دنیا و آخرت روزی‌اش شده است».

آن حضرت در جای دیگری می‌فرمایند: «صَيِّرَ الدِّينَ جَنَّةَ حَيَاتِكَ؛ [۴] دین را در زندگی‌ات سپر قرار ده!»!

امروزه، زنان جامعه به دنبال مردی می‌گردند که دیندار و مؤمن باشد؛ چون فرد متدین واقعی به تعهدات و گفته‌های خود پایبند و وفادار است و بهتر از سایر مردم برای رفاه و سعادت خانواده قدم برمی‌دارد.

امام صادق (علیه السلام) درباره آثار دینداری و ویژگیهای شخص دیندار می‌فرمایند: «شخص دیندار می‌اندیشد و در نتیجه، آرامش وجود او را فرا می‌گیرد و خود را کوچک می‌شمارد، پس به فروتنی می‌گراید، قناعت می‌ورزد، پس احساس بی‌نیازی می‌کند. به آنچه به او داده شده، خرسند است، و گوشه تنهایی را برمی‌گزیند، پس از دوستان بی‌نیاز می‌گردد. خواهشها را رها می‌کند، پس آزاد می‌شود. دنیا را کنار می‌گذارد، پس از بدیها در امان می‌ماند. حسادت را دور می‌افکند، پس دوستی آشکار می‌شود. مردم را نمی‌ترساند پس از آنها نمی‌ترسد. به آنها تعدی نمی‌کند، پس از گزند ایشان در امان است. به هیچ چیز دل نمی‌بندد، پس به رستگاری و کمال فضیلت دست می‌یابد. عاقبت را می‌بیند، پس کارش به پشیمانی نمی‌کشد.» [۵]

به جرأت می‌توان ادعا کرد که در میان تمامی جاذبه‌ها و زیباییهای مردان «دینداری» و عمل به دستورات دین، از همه مهم‌تر و نقش آن اساسی و بنیادی‌تر است، که با وجود آن، سایر اخلاقیات و جاذبه‌های رفتاری به ثمر می‌نشیند.

بر این مبناست که خدای سبحان، ایمان و عمل صالح را - که همان دینداری است - محبت‌آور و زمینه‌ساز تمام خوبیها دانسته است و می‌فرمایند: ((إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا))؛ [۶] «به یقین کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند، به زودی خدای رحمان محبتی برای آنان (در دلها) قرار می‌دهد»!

۲۰. ابراز محبت و دلدادگی

وجود محبت و عشق میان زن و شوهر از اساسی ترین نیازهای زندگی و ضامن پاکی، عفاف، سعادت، حرکت، نشاط و امید می باشد. زندگی بدون محبت، فاقد کشش، نشاط و جاذبه بوده، از حلاوت و طراوت خالی است. از این رو، یکی از جاذبه های اخلاقی و از مهم ترین عوامل مانایی نظام خانوادگی، اظهار محبت و اعلام مودت می باشد. همسران با آشکار ساختن محبت و دلدادگی خود، می توانند دل‌های یکدیگر را به خود جلب کنند.

از آنجا که زن موجودی عاطفی است، نیاز او به محبت، بیش از مرد بوده و شاید به همین سبب، خدا نسبت به زنان، بیش از مردان مهربان است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَى النَّسَاءِ أَلْطَفُ مِنْهُ عَلَى الذَّكَورِ» [۷] خدای متعال نسبت به زنان، بیش از مردان مهربان است.»

خود آن حضرت نیز نسبت به زنان و کودکان مهربان ترین مردم بود. [۸] بنابراین، بهتر است شوهر، آغازگر ابراز محبت و تداوم بخش آن باشد؛ چون به فرمایش پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله): «قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ: إِنِّي أُحِبُّكَ، لَا يَذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَدًا» [۹] سخن مرد به همسرش که: «دوستت دارم»، هرگز از قلب زن بیرون نخواهد رفت.» چون مرد به واسطه ابراز علاقه به همسر خود، حریم دل او را به تصرف خویش در می آورد و نتیجه آن می شود که زن به زندگی خود امیدوارتر شده و با انگیزه ای قوی، کانون خانواده را برای زندگی مشترک گرم تر کند. در این شرایط، زن تمام سختیها و ناملایمات را به جان می خرد و توقعات خود را به حداقل کاهش می دهد.

از سوی دیگر، عشق و محبت زن و شوهر، یک هدیه الهی است: ((جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً))؛ [۱۰] و این مودت تقریباً به معنای محبتی است که اثرش در مقام عمل ظاهر باشد. [۱۱] پس لازم است که این محبت به صورت آشکارا ابراز گردد تا موجبات جذب و یکدلی همسران را فراهم آورد.

از نگاه روان شناسی، خمیرمایه شادی و نشاط روحی زن در این است که همواره خود را محبوب شوهرش دیده و از عشق و علاقه انحصاری او به خودش مطمئن باشد. [۱۲] اگر این اطمینان برای او حاصل گردد، احساس امنیت کرده، از آرامش روانی بسیار بالایی برخوردار خواهد شد و در نتیجه نسبت به شوهر خود، ابراز عشق و محبت می نماید.

ناگفته پیداست که منظور از عشق و محبت به همسر در آموزه های دینی، فراتر از عشق جنسی است؛ چرا که اصالت دادن به امیال جنسی و افراط در آن در دین مبین اسلام نکوهش شده است. [۱۳] و از سوی دیگر، عشق جنسی صرف که مبدأ آن ترشح غدد جنسی و پایانش ارضای زودگذر است، هرگز نمی تواند مایه استواری و پایداری روابط زناشویی و عامل مدارا و سازگاری باشد. [۱۴]

پس منظور از عشق به همسر در این روایات که لازمه استمرار زندگی و مایه نشاط و حلاوت است و تداوم بخش اخلاق مدارا و سازگاری بین همسران می باشد، همانا عشق روحانی و داشتن عواطف انسانی نسبت به همسر است، که خود مقدمه عشق حقیقی و تعالی بخش روح انسانی به سوی ارزشهای ازلی است. [۱۵]

شیوه های اظهار مهر و محبت

اظهار محبت راه های گوناگونی دارد که برای تأثیرگذاری بیش تر مناسب است به یک راه بسنده نشود و هر بار از راهی بدیع و تازه محبت خود را به همسر ابراز کنیم.

متداول ترین شیوه ابراز محبت، اظهار علاقه صریح و مستقیم در قالب جملاتی همچون «دوستت دارم» است؛ ولی اظهار محبت منحصر در این ترکیب نیست؛ بلکه برای اظهار محبت، راه ها و مهارت های دیگری نیز وجود دارد که می توانند حامل پیام عشق و دلدادگی باشند.

مهارتهایی برای ابراز محبت

با آموختن مهارت های ابراز محبت می توانیم زندگی خویش را دگرگون ساخته، آن را سرشار از رضایت مندی کنیم. این مهارت ها عبارتند از: دعا، هدیه دادن، انجام دادن برخی از امور شخصی همسر، همیاری، نامه نگاری، گوش دادن به حرف های همسر، نگاه کردن به یکدیگر و... که در این میان، فقط درباره دو مورد از مهارت های یاد شده کمی توضیح می دهیم:

الف) دعا

دعای مرد نسبت به همسر و فرزندان او مصداق بارز و بلکه از بهترین نموده های ابراز محبت به او است. زن با مشاهده دعای شوهرش، پی به عشق و محبت او می برد و این صحنه به وی حالت وجد و شغف می بخشد. و باعث می شود صبر و تحمل او در مشکلات زندگی فزونی یابد.

هنگامی که حضرت ابراهیم (علیه السلام)، همسر و فرزند خویش را در بیابان بی آب و علف حجاز قرار داد، این گونه دعا کرد: ((رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ))؛ [۱۶] «پروردگارا! من بعضی از فرزندانم را در سرزمین بی آب و علف در کنار خانه ای که حرم تو است، ساکن ساختم تا نماز را برپا دارند. تو دل های گروهی از مردم را متوجه آنها ساز و از ثمرات به آنها روزی ده! شاید آنان شکر تو را به جای آورند».

با توجه به غربتِ هاجر و اسماعیل، دوری آنان از حضرت ابراهیم (علیه السلام) و شرایط جغرافیایی منطقه، این دعا عاملی بسیار مهم در آرامش آنها بوده است.

ب) نامه نگاری، پیامک، تلفن و احوال پرسی
گاه تأثیر قلم، شیواتر و رساتر از زبان است و احساسات و عواطف را به شیوه ای مؤثرتر منتقل می سازد؛ چرا که گاهی انسان در تنهایی خود عباراتی را سامان می دهد که در مقام گفتگو از ارائه آن عاجز است.

نباید پنداشت که نامه نگاری تنها در صورت دوری و هجرانِ دراز مدت کاربرد دارد؛ بلکه حتی در مسافرتها ی نزدیک و کوتاه و حتی در حال حضور نیز مفید است.

زیرا بسیاری از مطالب را که نمی توان به زبان آورد، می توان نوشت و بسیاری از افراد که در حضور همسر نمی توانند عواطف خود را نسبت به او بیان کنند، می توانند آن را بنویسند و بدین گونه به همسر خود ابراز محبت کنند. [۱۷]

۳. صداقت

یکی از پایه های مهم زندگی زناشویی، صداقت است که از رموز ماندگاری، ثبات و تفاهم در خانواده بوده و یکی از ارزشهای والای اخلاقی اسلام به شمار می رود. ارتباط بین زن و مرد باید کاملاً صادقانه، راحت، بدون تعارف و شفاف و در عین حال محترمانه باشد.

در زندگی مشترک، سرپوش گذاشتن روی مسائل، پنهان کاری، دروغ و نیرنگ ثمره ای جز پیدایش کینه، کدورت، اختلاف و عدم تفاهم ندارد. تجربه و آمار نشان داده است، بسیاری از زندگیهای که بر پایه عدم صداقت و دروغ پایه گذاری شده است، محکوم به فروپاشی شده اند. [۱۸]

صداقت، همچون پل ارتباطی مؤثری موجب جلب اعتماد میان زن و شوهر و باعث میل و رغبت بیش تر طرفین برای هم صحبتی با یکدیگر می شود.

بسیاری از ناهنجاریهای رفتاری، اختلافات خانوادگی و مشاجرات میان همسران و دوستان حتی تنشها و نزاعهای سیاسی، ناشی از بی صداقتی و ناخالصی است. [۱۹]

در آموزه های قرآن و اهل بیت (علیهم السلام) در ستایش راستگویی و مذمت دروغ نمونه های فراوانی وجود دارد؛ از جمله خدای متعال در سوره توبه می فرماید: ((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ كُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ))؛ [۲۰] «ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت فرمان) خدا بپرهیزید و با صادقان و راستگویان باشید». همچنین امام جعفر صادق (علیه السلام) فرموده اند: «الْصَّدَقُ عِزٌّ» [۲۱] راستگویی ارجمندی و بزرگواری است؛ یعنی صداقت چنان جاذبه ای دارد که انسان در مقابل چشم دیگران، ارجمندی و رفعت مقام می یابد.

باز در کلمات نورانی امام علی (علیه السلام) آمده است: «يَكْتَسِبُ الصَّادِقُ بِصِدْقِهِ ثَلَاثًا: حُسْنَ الثِّقَةِ بِهِ وَ الْمَحَبَّةَ لَهُ وَ الْمَهَابَةَ عَنْهُ» [۲۲] راستگو - به سبب راستگویی خود - سه نعمت به دست می آورد: معتمد مردم می شود، او را به درستی و صمیمیت می پذیرند و بزرگی و عظمتش در دلها جای می گیرد».

بنابراین، صداقت جاذبه میان زوجین را نسبت به هم بیش تر می کند. هر قدر روابط میان آنها بهتر، سالم تر و پر جاذبه تر باشد، زندگی شیرین تر و با صفاتر می شود؛ راستگویی و راست کرداری، اعتماد آور، محبت زا و موجب بزرگی و عظمت در دلها است؛ ولی «دروغ به زن، بنیاد خانواده را در دراز مدت متزلزل می کند و موجب سلب اعتماد دو طرف می شود. زن را به دروغگویی متقابل بر می انگیزد و الگوی نامناسبی به فرزندان می دهد.» [۲۳] و در نتیجه، اعتماد، وقار و محبت را از میان برمی دارد.

۴. بزرگداشت و احترام به همسر

یکی از عوامل هم زیستی مسالمت آمیز و آرامش در زندگی، حفظ حرمت دیگران است. مردان پر چاذبه و دوست داشتنی در کانون خانواده کسانی هستند که برای اعضای خانواده، به ویژه همسر خود، حرمت و احترام قائل اند.

احترام به همسر در موارد ذیل تجلّی می یابد:

الف) بر آوردن خواست همسر

در زندگی مشترک، ضرورت دارد افراد به خواسته های یکدیگر توجه کنند. در نظر گرفتن علاقه ها و سلیقه های همسر و توجه به آنها، نوعی تکریم و احترام به حساب می آید.

در روایتی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) چنین می خوانیم که فرمودند: «الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ بِشَهْوَةِ أَهْلِهِ وَ الْمُنَافِقُ يَأْكُلُ أَهْلَهُ بِشَهْوَتِهِ» [۲۴] مؤمن مطابق میل خانواده اش غذا می خورد و خانواده منافق، مطابق میل او غذا می خورند».

همسر مؤمن، خود محور و خودخواه نیست؛ بلکه در بسیاری از موارد خواست و میل به حق همسرش را بر نظر و خواسته خود ترجیح می دهد.

ب) پذیرش دنیای متفاوت زن و مرد
شخصیت زن به قدری ظریف و لطیف است که حتی در صورتی که نقصی در رفتارهایش باشد، انتظار ندارد در برابر او از گفتار و رفتار خشونت بار بهره گیری شود.

کدر نمودن روحیه همسر، گرفتن طراوت و شادابی او، به کار گرفتن او در جایگاهی نامناسب و به کارگیری خشم و خشونت، تضییع و تباه نمودن او است.

مردان پُر جاذبه، در مواجهه با همسر خود، متناسب با روحیات او رفتار می کنند و برای تربیت و اصلاح او برخوردی نرم و لطیف دارند و کج رویها و نقصهای اخلاقی همسر خویش را با مهر و محبت اصلاح و ترمیم می نمایند، و در این مسیر، به روحیات و امیال او توجه می کنند.

در روایتی از امام باقر (علیه السلام) چنین آمده است: «مَنْ اتَّخَذَ امْرَأَةً فَلْيُكْرِمْهَا فَإِنَّمَا امْرَأَةٌ أَحَدُكُمْ لُعْبَةٌ فَمَنْ اتَّخَذَهَا فَلَا يُضَيِّعُهَا» [۲۵] هر کس همسری بر می گزیند، باید او را تکریم کند. همانا زنان شما طنّاز و دل ربایند. هر کس با آنها ازدواج کرد، نباید آنان را ضایع و تباه کند».

پس چون دنیای مردان، استدلالی و دنیای زنان، احساسی و عاطفی است، راز صمیمیت میان آنان این است که همدیگر را درک کنند و این تفاوت در دیدگاه را بپذیرند.

تکریم و بزرگداشت همسر می تواند در مسائل زیر نیز خود را نشان دهد: قدردانی و سپاسگزاری، مصافحه نمودن، با نام خوب صدا زدن، سلام و خداحافظی کردن، نظر خواهی نمودن، خوب گوش دادن به سخنان او، همکاری و همیاری در کارها، عیب پوشی، رازداری، حمایت از وی و... که هر کدام از این مسائل در شکل گیری احترام و تکریم به همسر نقش مهمی دارند.

۵. خوشرویی

در منابع دینی از خوشرویی به عنوان عاملی مهم و تأثیرگذار در جذب دلها، آرامش و سازگاری اجتماعی از جمله خانواده نام برده شده است.

در سخنان اهل بیت (علیهم السلام)، عبارتهایی همچون: «وَجْهٌ مُنْبَسِطٌ»، «البُشْرُ»، «بُشْرُ حَسَنٍ»، «طَلَاقَةُ الْوَجْهِ» و «البِشَاشَةُ» مترادف با خوش رویی به کار رفته است.

از بررسی معنای واژه های بالا در متون لغوی [۲۶] در می یابیم که این واژه ها در عین تعدّد، به معنای واحد «پیراستن چهره از آثار گرفتگی و آرامش دادن آن با سرور و فرح» به کار رفته اند که در اینجا، از آن با واژه های خوش رویی و گشاده رویی یاد می کنیم.

گشاده رویی علاوه بر آنکه کینه و دشمنی را می زداید، [۲۷] الفت و محبت دیگران را نیز جلب می کند. در روایتی، خوش رویی عامل و آوردگاه محبت معرفی شده است، آنجا که امام باقر (علیه السلام) فرمودند: «البِشْرُ الْحَسَنُ وَ طَلَاقَةُ الْوَجْهِ مَكْسَبَةٌ لِلْمَحَبَّةِ» [۲۸] خوش رویی آوردگاه محبت است.»

گشاده رویی نسبت به همسر تا جایی اهمیت دارد که رسول اعظم (صلی الله علیه و آله)، آن را یکی از حقوق زن بر همسر خود دانسته و فرموده اند: «حَقُّ الْمَرْأَةِ عَلَى زَوْجِهَا أَنْ يَسُدَّ جَوْعَتَهَا وَيَسْتُرَ عَوْرَتَهَا وَلَا يُقَيِّحَ لَهَا وَجْهًا» [۲۹] حق زن بر شوهرش این است که او را گرسنه نگذارد، بدنش را بپوشاند و با او ترش رویی نکند.»

با بررسی آثار معجزه آسای گشاده رویی در می یابیم، بی دلیل نیست که گشاده رویی، علامت ایمان [۳۰]، نیمی از عقل [۳۱]، اولین عطیۀ الهی [۳۲] و آغاز نیکوکاری [۳۳] دانسته شده است.

زیبایی در رفتار و برخورد مهربانانه، بهترین پشتوانۀ زناشویی است. مرد با خوش رویی و حسن سلوک، عشق و محبت همسرش را جلب می کند تا اینکه او به زندگی و خانواده علاقه مند و دلگرم می شود و با شوق و ذوق به وظایف خود عمل می نماید.

۶. خوش گمانی (حُسْنُ ظَنٍّ)

یکی دیگر از عوامل استحکام بنیاد خانواده، داشتن حسن ظن نسبت به یکدیگر است.

خوش گمانی، علاوه بر ایجاد آرامش روحی و روانی از سویی و دوری از گناهان و رذایل اخلاقی از سوی دیگر، محبت دیگری را به فرد جلب می کند. این حقیقت در بیان امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) چنین آمده است: «مَنْ حَسَنَ ظَنَّهُ بِالنَّاسِ حَازَ مِنْهُمْ الْمَحَبَّةَ» [۳۴] کسی که به مردم گمان نیک برد، محبت آنان را به خود جلب می کند.»

خدای متعال بنای خانواده را بر اساس مودّت و رحمت قرار داده است. [۳۵] و از آنجا که یکی از عوامل جلب آن، حسن ظنّ به همسر است، این فضیلت اخلاقی بر استحکام بنیان خانواده تأثیری شگرف بر جای خواهد گذاشت.

امروزه یکی از عواملی که روابط خوب همسران را دچار آشفتگی و زوال می کند، بدگمانی به همسر است که در موارد زیادی در پرتو سخن چینی و غرض ورزی بدخواهان، پدید می آید.

۷. تشکر و سپاسگزاری

سپاسگزاری از همسر، محبت میان همسران را تقویت می کند و زمینه سازگاری و آرامش هر چه بیش تر آنان را فراهم می آورد. به دنبال تقدیر از همسر، وی به این باور می رسد که از همسری قدرشناس و دارای فضایل اخلاقی برخوردار است و این خود به تقویت مهر و محبت می انجامد، همچنان که سپاسگزاری از همسری که از طرف مقابل ناخشنود است، رفع کدورتها و ایجاد مهربانی به وی را به دنبال خواهد داشت.

امام علی (علیه السلام) نقش سپاسگزاری در تقویت محبت و جلب نظر طرف مقابل را این گونه بیان فرموده اند: «شُكْرُكَ لِلرَّاضِي عَنْكَ يَزِيدُهُ رِضًا وَ وِفَاءً وَ شُكْرُكَ لِلسَّاحِطِ عَلَيْكَ يُوجِبُ لَكَ مِنْهُ صَلاَحًا وَ تَعَطُّفًا» [۳۶] سپاسگزاری تو از کسی که از تو راضی است، باعث رضایت و وفاداری بیش تر او می شود و سپاسگزاری از کسی که از تو ناخشنود است، و سبب رفع ناراحتی و پیدایش مهربانی او نسبت به تو می شود.»

سپاس از همسر با گوش دادن، اظهار توجه و دقت، تشکر کلامی، تقویت مثبت و یادآوری موفقیت‌های گذشته حاصل می گردد. [۳۷]

۸. عفت جنسی

یکی از جاذبه های رفتاری همسران، عفت و حیای جنسی آنان است. با بررسی منابع اسلامی روشن می شود که عفت و حیا در نموده های گوناگون آن [۳۸]، ثمرات قابل توجهی به دنبال خود دارد که یکی از آنها، افزایش محبت است.

عفت و حیا، همسر را در حفاظتی قرار می دهد که او را از ارتکاب هر عمل زشت و منافعی با شئون انسانی باز می دارد. چنین همسری هرگز اجازه خیانت به همسر را به خود نمی دهد و این وفاداری و امانتداری او را به ارمغان می آورد و در کانون خانواده، یکی از جاذبه های مهم اخلاقی و رفتاری همین وفاداری و امانتداری است که با عفت و حیای جنسی حاصل می گردد. بر این مبنا مرد عفیف، محبوب و معشوق همسر خود خواهد بود. از این رو، امیر

المؤمنین علی(علیه السلام) پس از ذکر آثار حیا، محبت را از دیگر نتایج آن برشمرده و فرموده اند: «الْحَيَاءُ ... مُوجِبٌ لِلْمَحَبَّةِ» [۳۹] حیا ... موجب محبت می شود».

از آن جا که زنان بر اساس خلقت، انحصار طلب و ویژه خواه هستند، دوست دارند همسرشان به غیر از آنان، به کس دیگری میل و علاقه نشان ندهد و خانه دلش، یک جا در اختیار محبت و عشق آنها باشد و در آن، بیگانه را راه ندهد. این خصوصیت زنان باعث می شود که مردِ عفیف و با حیا نزد آنان محبوب و دوست داشتنی باشد. امروزه برخی ناراحتیها در کانون خانواده به این مسئله برمی گردد که زنان نسبت به همسران خود اعتماد لازم را ندارند و با توسل به راه های غلط، قبل از ازدواج و پس از آن، به دنبال اعتماد و آرامش خاطر می گردند.

۹. مدیریت قوی

همیشه این گونه نبوده است که کامیابیهای انسان، نتیجه خوش اقبالی یا کمک دیگران باشد؛ بلکه در بیش تر موارد استقلال رأی، اعتماد به نفس، قاطعیت به جا و توان جسمانی و روحی خود فرد، نقش اساسی و بنیادین در موفقیتها و سرافرازیها داشته است.

بررسیها نشان می دهد که این روحیه و توانایی مدیریت مشکلات زندگی در مردان، برای زنان مهم و قابل توجه می باشد؛ چون با این اوصاف، مردان در محیط خانواده، تکیه گاه و محل اعتماد می گردند.

بیش تر زنان اظهار می دارند که دوست دارند همسر آنها با اعتماد به نفس و جرأت ورزی، مشکلات زندگی را مدیریت و ساماندهی کند و در دفاع از حقوق طرفین، اقدامات عاقلانه و راه گشا انجام دهد.

۱۰. گذشت و ایثار

یکی از صفات ارزشمند و کلیدی که در زندگی فردی و اجتماعی انسان نقش مهمی ایفا می کند، گذشت و ایثار است. با عفو و بخشش، زندگی رنگ صفا و صمیمیت به خود می گیرد؛ اما با انتقام جویی و کینه توزی، تنها نفرت و دشمنی حاکم می گردد و صحنه کانون خانواده را به میدان کار زار و مبارزه بی نتیجه تبدیل می کند.

بسیاری از ناهنجاریها و نابسامانیهای زندگی مشترک، برخاسته از روحیه و عزم انتقام جویی و تلخ کامی دامنه دار و سریالی است. در صورتی که مطالعه بررسیهای تجربی و بالینی نشان می دهد که عفو، گذشت و ایثار در کاهش اضطراب و افسردگی، عصبانیت و پرخاشگری، اختلالات عاطفی - رفتاری و افزایش اعتماد به نفس، پیشرفت تحصیلی و کارایی در محیطهای حرفه ای مؤثر است. [۴۰]

گذشت و ایثار، آثار مثبت بسیاری دارد و در رشد کمال انسانی، سلامت جسمانی و روانی و بهبود روابط اجتماعی مؤثر است.

مردان با گذشت و ایثارگر، عزیز و آبرومند می گردند؛ زیرا این خصلت نیکو در نظر مردم، نشانه بزرگواری و شخصیت سالم می باشد، در حالی که انتقام جویی، نشانه کوتاه فکری و مسلط نبودن بر نفس و در نتیجه علامت بیماری روحی و نقص آدمی است.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) درباره عفو و گذشت می فرمایند: «بر شما باد به عفو و گذشت که عفو، چیزی جز عزت بر انسان نمی افزاید.» [۴۱]

انسان، با گذشت و سازگاری، بزرگ و عزیز می گردد و همین عزت و آبرومندی است که آدمی را دوست داشتنی تر می گرداند.

لذا گذشت و ایثار در محیط خانواده جزء واجبات است. نبایستی زن و شوهر تصمیم بگیرند که خودشان هر چه گفتند، همان شود و آنچه خودشان می پسندند و آنچه راحتی آنها را تأمین می کند، همان فراهم بشود نه، این طور نباید باشد. باید بنا داشته باشند که با هم سازگاری کنند. این سازگاری لازم است. اگر دیدید مقصود شما تأمین نمی شود، مگر با کوتاه آمدن، کوتاه بیایید. [۴۲]

سازگاری در زندگی، اساس بقای آن است و همین است که محبت می آفریند. همین است که موجب برکات الهی می شود. همین است که دلها را به هم نزدیک کرده، پیوندها را مستحکم می کند. [۴۳]

[۱]. ر.ک. به: تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، محمد محمدی ری شهری، با همکاری عباس پسندیده، مترجم: حمید رضا شیخی، سازمان چاپ و نشر دار الحدیث، قم، ۱۳۹۰ ش، چاپ سوم.

[۲]. مطلع عشق، سید علی خامنه‌ای، (گزیده‌ای از رهنمودها به زوجهای جوان)، گردآورنده: محمدجواد حاج علی اکبری، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، تهران، ۱۳۸۹ ش، چاپ بیست و هفتم، ص ۳۰.

[۳]. غرر الحکم و درر الکلم، عبد الواحد آمدی، دفتر تبلیغات اسلامی، قم، ۱۳۶۶ ش، ح ۸۵۲۳.

[۴] همان، ح ۵۸۵۸.

[۵] بحار الانوار، محمدباقر مجلسی، مؤسسه الوفاء، بیروت، ۱۴۰۴ ق، ج ۲، ص ۵۳، ح ۲۳؛ الأمالی، شیخ مفید، تحقیق: حسین استاد ولی و علی اکبر غفاری، مؤسسه نشر اسلامی، قم، ۱۴۰۴ ق، چاپ دوم، ص ۵۲، ح ۱۴.

[۶] مریم / ۹۶.

[۷] المحجّة البيضاء فی تهذیب الاحیاء، ملا محسن فیض کاشانی، نشر الاسلامی، قم، ج ۳، ص ۱۱۹.

[۸] همان، ص ۹۸.

[۹] وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، محمد بن الحسن حرّ عاملی، دار احیاء التراث العربی، ج ۱۴، ص ۱۰.

[۱۰] روم / ۲۱.

[۱۱] تفسیر المیزان، سید محمد حسین طباطبائی، ج ۱۶، ص ۲۵۰.

۵۵. [۱۲] گام به سوی تفاهم زن و شوهر، مسعود صفی یاری، انتشارات اشک یاس، قم، ۱۳۸۶ ش، چاپ اول، ص ۶۵.

[۱۳] مستدرک الوسائل، میرزا حسین محدّث نوری، آل البيت (علیه السلام)، قم، ج ۱۴، ص ۲۹۴.

[۱۴] لذات فلسفه، ویلیام جیمز دورانت، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۶۹ ش، ص ۲۱۴.

[۱۵] مؤلفه‌های الگوی مدارا با همسر از دیدگاه اسلام، مهدی گنجور، اسماعیل ملکوتی خواه، فهیمه سادات موسویان نژاد، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات راهبردی زنان، تابستان ۱۳۹۰ ش، شماره ۵۲.

[۱۶] ابراهیم / ۳۷.

[۱۷] همسران سازگار، راهکارهای سازگاری، علی حسین زاده، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، قم، ۱۳۹۰، چاپ یازدهم، ص ۱۹۶.

۵۵. [۱۸] گام به سوی تفاهم زن و شوهر، مسعود صفی یاری، ص ۱۳۰.

[۱۹] اخلاق معاشرت، جواد محدّثی، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه، قم، ۱۳۷۹ ش، ص ۳۱۷.

[۲۰] توبه / ۱۹.

[۲۱] منتخب میزان الحکمة، با ترجمه فارسی، محمدی ری شهری، تلخیص: سید حمید حسینی، ترجمه: حمیدرضا شیخی، سازمان چاپ و نشر دار الحدیث، ۱۳۸۱ ش، چاپ اول، دوجلدی، ح ۳۴۷۶.

[۲۲] غرر الحکم و درر الکلم، آمدی، ترجمه: هاشم رسولی محلاتی، فرهنگ اسلامی، تهران، ص ۶۴۲، ح ۵۱۲۶.

[۲۳] دروغ مصلحت‌آمیز، بحثی در مفهوم و گستره آن، سید حسن اسلامی، بوستان کتاب و مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه، قم، ۱۳۸۷ ش، چاپ سوم، ص ۲۷۹.

[۲۴] مفتاح الفلاح، محمد بن حسین بهایی (شیخ بهایی)، بیروت، دار الاضواء، ۱۴۰۵ ق، ص ۱۷۵.

[۲۵] بحار الانوار، علامه مجلسی، ج ۱۰۰، ص ۲۲۴.

[۲۶] ر.ک: لسان العرب، جمال الدین ابی الفضل، ج ۷، ص ۲۹۵؛ ج ۴، ص ۶۱؛ ج ۱۰، ص ۲۲۹ و ج ۶، ص ۲۶۶.

[۲۷] ر.ک: الکافی، کلینی، دار الکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۶۵ ق، ج ۲، ص ۱۰۳ و ۱۰۴؛ بحار الانوار، مجلسی، ج ۷۵، ص ۵۷.

[۲۸] الکافی، شیخ کلینی، ج ۲، ص ۱۰۳.

[۲۹] بحار الانوار، مجلسی، ج ۱۰۰، ص ۲۵۴.

[۳۰] الکافی، شیخ کلینی، ج ۲، ص ۲۲۶.

[۳۱] بحار الانوار، علامه مجلسی، ج ۷۳، ص ۶۰.

[۳۲] غرر الحکم، آمدی، ص ۲۵۴.

[۳۳] الکافی، شیخ کلینی، ج ۲، ص ۱۰۳.

[۳۴] غرر الحکم، آمدی، ص ۲۵۳.

[۳۵] [۳۵] / ۲۱.

[۳۶] غرر الحکم، آمدی، ص ۲۷۹.

[۳۷] همسران سازگار، راه کارهای سازگاری، علی حسین زاده، ص ۲۱۳ به بعد.

[۳۸] عفت در روابط جنسی، عفت در پوشش، عفت در نگاه، حیا در اختلاط با نامحرم و... .

[۳۹] شرح نهج البلاغه، عبد الحمید بن ابی الحدید معتزلی، ج ۲۰، ص ۲۷۲.

[۴۰] تربیت اسلامی، مرکز مطالعات تربیت اسلامی، «همایش تربیت در سیره و کلام امام علی (علیه السلام)»،
بی جا بی تا، شماره ۴، ص ۳۰۵.

[۴۱] الکافی، کلینی، ج ۲، ص ۱۰۸.

[۴۲] مطلع عشق، سید علی خامنه‌ای >، ص ۹۰؛ (با کمی ویرایش).

[۴۳] همان.